

KAVRAMSAL AÇIDAN TERÖRE BİR NEDEN OLARAK NEO-ORİYANTALİZM

NEO-ORIENTALISM AS A CAUSE OF TERROR CONCEPTUALLY

Ekin Deniz UYGUN¹, Selim KANAT², Muharrem GÜRKAYNAK³

ÖZ: Politik bir araç olarak terörün kullanımı yeni değildir. Tarih boyunca terörün varlığından söz etmek mümkündür. Ancak 21. yüzyıl ile terör küresel çapta bir dönüşüm geçirmiş ve güvenlik meselelerinde ilk sıralarda yer almıştır. Bu hususta terör çalışmaları hız kazanmış ve terörü ortaya çıkaran faktörler üzerinde çok daha fazla yoğunlaşmıştır. Bilhassa Doğu ve Batı ekseninde var olan terör politik, ekonomik, sosyolojik birçok nedenle ya da bu nedenlerin birleşimiyle ortaya çıkmış olabilmektedir. Aynı zamanda terörün ortaya çıkışında veya desteklenmesinde dolaylı ya da doğrudan şekilde Doğu ve Batı'nın birbirini algılayış şekli de etkin olmuştur. 20. ve 21 yüzyıldan itibaren galip Batı, oryantalist perspektifini bir adım ileri taşımış ve küreselleşme ile birlikte neo-oryantalizmi oluşturmuştur. Böylelikle egemen Batı tüm küreye kendi değerlerini ihraç etmeye gayret göstermiştir. Ancak Doğu'nun özü anlaşılmadan ve hesaba katılmadan kurulan bu neo-oryantalist etkileşim Doğu tarafından kendi kültür ve varlığına bir tehdit olarak algılanabilmektedir. Bu çalışma doğrultusunda bu algılama biçiminin teröre destek verdiği ya da terörün oluşumuna katkı sağladığı anlaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler : *Terör, Terörizm, Kavram, Neo-Oryantalizm, Doğu, Batı, Küreselleşme.*

ABSTRACT: Use of terror as a political tool is not new. It is possible to talk about the existence of terrorism throughout history. However, with the 21st century, terrorism has undergone a global transformation and has acquired a new place in security agenda. Thus, terrorism studies have gained a momentum and much more focused on the factors those reinforce terrorism. Terrorism which come out of East and West periphery, emerged many political, economic and sociological reasons or a mix of these reasons. Besides the perception of East and West could effect to each other directly or indirectly in the process of emergence or assist to terrorism. Since the 20th and 21st centuries, West which is the winner of Cold War move orientalist perspective of forward and created neo-orientalism with the using globalization. In this way, the hegemon West has tried to make an effort in order to export its own values to whole globe. But, the neo-orientalist interaction between East and West which was established without understanding the essence of East may be in sight as a threat against culture of East. With this study, it has been understood that this perception style that emerges between East and West, serves or contributes to terrorism directly or indirectly.

Keywords: Terror, Terrorism, Concept, Neo-orientalism, East, West, Globalization.

1. Doktora Öğrencisi, Süleyman Demirel Üniversitesi, ekindenizuygun@gmail.com, <https://orcid.org/0000-0002-2120-4649>
2. Dr. Öğr. Üyesi, Süleyman Demirel Üniversitesi, selimkanat@sdu.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0003-2663-3757>
3. Prof. Dr., Süleyman Demirel Üniversitesi, muharremgurkaynak@sdu.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0002-5371-0474>

EXTENDED SUMMARY

Research Problem

The aim of this study is to analyze the factors which find out terrorism summing them up under certain groups. In this way, it is thought that the factors affecting terrorism can be understood in a simpler way. On the other hand, understanding the relationship between the West and the East will lead to easier understanding of the motivations that reveal or develop terrorism. In this direction, we think that the study will shed light on the explanation of the neo-orientalist perspective, the effect of this perspective on terrorism and studies on this issue.

Research Questions

Terrorism and terrorism studies in academic writings are a very popular and studied field. A lot of research has been done from the conceptual definition of terrorism to the factors that cause terrorism and the motivations of terrorized groups. The research question of this study was primarily to examine the factors that contribute to terrorism in a conceptual sense or play an active role in its formation. In this context, the factors that contributed to the formation or development of terrorism were examined. On the other hand, besides the factors affecting terrorism in the literature, whether neo-orientalism affects the emergence or development of terrorism as a source constitutes the research question of the study.

Literature Review

In the study, first of all, the factors that reveal terrorism or affect the formation of terrorism are examined in the literature review. In this context, Wilkonson made the conceptual definition of terrorism in his "Political Terrorism" and Martin analyzed the concept of terrorism and the factors that cause terrorism in his "Understanding Terrorism: Challenges, Perspectives and Issues". Lia & skjølberg examined the reasons for the emergence of terrorism in their study "Causes of Terrorism: an Expanded and Updated Review of the Literature". In addition, within the scope of the research question of the study, studies on orientalism were made. As Said stated in his article "Orientalism" and his work "Orientalism", the perceptions between west and east were analyzed. Within the scope of the research question of the study, samiei "Neo-orientalism? In his work The Relationship Between the West and Islam in Our Globalized World, neo-orientalism is explored in western and Islamic perspectives. In addition, the sociology and psychology literature was also reviewed. In this context, Huntington's and Foucault's works were examined and in addition, the article "The Staircase to Terrorism" written by Moghaddam was analyzed.

Methodology

Qualitative data collection methods were used in this study. In this study, which benefited from the basic sources of psychology and sociology, especially international relations, the results obtained by drawing a concept road map after the conceptual analysis were summarized.

Results and Conclusions

As a result, two research questions were answered in the study. The first of these is the factors that emerge as a source of terrorism. These factors are; divided into political, economic and sociological. Secondly, in the conceptually, neo-orientalism exists as an additional source that reveals terrorism or ensures the development of terrorism. In this study, it has been concluded that the West's imposition of its own culture and lifestyle to the East, using a neo-orientalist perspective and using globalization, is perceived as a threat by the East. On the other hand, it has been concluded that terrorism may occur as a reaction in addition to other factors.

1. GİRİŞ

Tarih boyunca Doğu ve Batı arasında çatışmalar ortaya çıkmış ve dünya siyasetinde bu çatışmalar birçok olaya yön vermiştir. Bilhassa 11 Eylül saldırılarından sonra Doğu ve Batı arasındaki mücadele terör ile bağdaşmış ve terör bir mücadele biçimi olarak da sahneye daha etkin biçimde çıkmıştır. Terör çalışmalarının artış yaşadığı 21. yüzyılda terörün kaynak ve etkilerine ilişkin birçok çalışma yapılmıştır. Bahsedilen çalışmalarda terörün ekonomik, politik, sosyal sebeplerine değinilmiş bunların yanı sıra din, küreselleşme, eğitim, doğal afetler, uluslararası ilişkiler gibi konular da terörü geliştiren unsurlar olarak incelenmiştir. Bu çalışmada yukarıda sayılan ve teröre direkt ya da dolaylı yoldan etki eden faktörlerin ve aynı zamanda 11 Eylül saldırısından sonra ortaya çıkan neo-oryantalizm kavramının teröre bir motivasyon sunup sunmadığı incelenmiştir.

Terörün kaynakları hususunda yapılan araştırmalar sonucunda terörün kapsamı, gelişimi, kaynakları ve motivasyonları ile ilgili birçok çalışmaya ulaşılmışsa da neo-oryantalizm ve terörü aynı çatı altında birleştiren oldukça az çalışma yapıldığı tespit edilmiştir. Örneğin uluslararası literatürde Wilkinson (1974) terörün tanımı, kapsamı ve kökeni “*Political Terrorism*” eserinde incelenmiştir. Benzer şekilde Martin(2010) “*Understanding Terrorism: Challenges, Perspectives and Issues*” adlı eserinde terörün tanımını, motivasyonu ve türevlerini izah etmiştir. Öte yandan Schmid (1992), Gotchev (2006), Voski (2016) gibi akademisyenler terörü ortaya çıkaran ya da terörün gelişimini destekleyen farklı başlık ve kavramlar üzerinde durmuşlardır. Samiei (2010) “*Neo-Orientalism? The relationship between the West and Islam in our globalised World*” isimli makalesinde Batı ve İslam dünyası arasındaki neo-oryantalist perspektifi incelemiş, Veldhuis & Staun (2009) “*Islamist Radicalisation: A Root Cause Model*” isimli çalışmasında radikal İslamcı terörü ortaya çıkaran etkenleri araştırmış ve Barber (1996) “*Jihad vs. McWorld*” çalışmasında küreselleşme ekseninde Doğu ve Batı arasındaki çatışmayı analiz etmiştir.

Bu çalışma ulusal ve uluslararası literatüre neo-oryantalizm ve terörün ilişkisini inceleyerek katkı sunmayı amaçlamış ve bu amaç doğrultusunda neo-oryantalizmin teröre bir kaynak olup olmadığı sorusuna yönelmiştir. Çalışmanın araştırma sorusu kavramsal anlamda neo-oryantalizmin teröre oluşum ya da gelişim süreçlerinde katkı verip vermediğinin incelenmesidir. Çalışmanın alt sorusu ise araştırma sorusuna katkı sunacak şekilde kavramsal anlamda terörü doğuran unsurların neler olduğudur. Bu sorulara aranan cevapta nitel veri toplama yöntemleri kullanılmış ve uluslararası ilişkiler başta olmak üzere, psikoloji ve sosyoloji temel kaynaklarına ulaşılmış, kavramsal anlamda yapılan incelemeden sonra kavram yol haritası çıkarılarak özetlenmiştir. Çalışmada sonuç olarak ise kavramsal anlamda neo-oryantalist görüş ve uygulamaların terörün ortaya çıkması yahut gelişmesinde bir motivasyon kaynağı olarak ortaya çıktığı ve bu doğrultuda kavramsal anlamda neo-oryantalizmin terörün ortaya çıkmasında bir neden olduğu anlaşılmıştır. Çalışma dahilinde öncelikle terörün kısa bir kavramsal açıklaması yapılmış daha sonrasında neo-oryantalizmin teröre bir kaynak olarak etki edip

etmediğinin anlaşılması için güncel literatürdeki teröre kaynaklık eden faktörler incelenmiştir. Daha sonrasında neo-oryantalizme kaynaklık eden oryantalist görüş incelenmiş ve disiplinlerarası bir inceleme ile neo-oryantalizm ve terör arasındaki ilişki analiz edilmeye çalışılmıştır. Bu doğrultuda terör ve oryantalizm arasındaki neden-sonuç ilişkisinin incelenmesi için ilk önce terörün kavramsal izahının yapılması gerekli görülmüştür.

2. KAVRAMSAL ANLAMDA TERÖRİZM

Birçok araştırmacı ve akademisyen terörizmin Doğu'daki varlığı üzerinde çalışma ve araştırma yapmış ve terörizmi ortaya çıkaran kaynağı sorgulamıştır. Böylelikle zaman içerisinde "Teröroloji" (Terrorology) etkin ve popüler bir çalışma alanı haline gelmiştir. Öte yandan akademik bir çalışma alanı olmasının yanı sıra, bu bilim, ideolojik bir mücadele alanı ve politik bir propaganda alanı haline de gelmiştir (Mohammad, 2005, s. 104). Teröroloji çalışma alanının olmasına karşın bu çalışmanın hazırlandığı zaman içerisinde dahi terörün tüm devletlerce ortak bir tanımından bahsetmek mümkün değildir. Bu kapsamda devletler tarafından bugüne kadar değişkenlik içeren birçok tanım kullanılmıştır (Martin, 2010, s. 36). Bu sebepten, terörizmin tanımlaması için yoğun bir entelektüel çaba sarf edilmiş ve terörizmin 100'den fazla ve farklı tanımından bahsetmek mümkün olmuştur. Öyle ki, İngiltere'de, Almanya'da ya da ABD'de birbirine benzemeyen farklı terör tanımları mevcuttur (Martin, 2010, s. 41-43).

Terörizmin ya da insan öldürmenin yalnızca bir kaynağı olmadığı gibi devletlerin propaganda amacı ile kullandıkları uluslararası terör kavramının da yalnızca bir tane sebebi yoktur. Bu noktada terörizmin farklı seviyelerinden bahsetmek mümkündür. Mikro düzeyde ekonomik sebepler; yoksulluk ya da eşitsizlik terör eylemlerini ortaya çıkarabilecekken, daha makro düzeyde uluslararası terörizmi doğuracak temel etkenler; psikolojik, ekonomik, sosyolojik ya da siyasi temellere dayalı küreselleşme ve din içerisinde kaynak ya da etki edici faktörler bulabilmektedir. Aynı zamanda iki farklı düzeyde de terör faaliyetlerini ortaya çıkarabilecek potansiyele sahip faktörler birbirileriyle bağlantılıdır (Richardson, 2006, s. 40-41). Bu çalışmada terörü ortaya çıkaracak politik, ekonomik ve sosyal faktörler somut faktörler, oryantalizm ise soyut bir faktör olarak incelenmiştir.

3. TERÖRÜ ORTAYA ÇIKARAN FAKTÖRLER

Bu çalışmada terörü ortaya çıkaran faktörler sırasıyla ekonomik, politik ve sosyal faktörler olarak incelenmeye çalışılmıştır. Bu faktörler terörü oluşturan somut faktörler olarak kabul edilmiş ve aynı zamanda terörü destekleyici ve hızlandırıcı olarak görülen; din, küreselleşme, yoksulluk gibi hususlar bu başlıklarda incelenmiştir. Çalışmanın iddiasının merkezinde yer alan oryantalizm ise teröre etki eden soyut bir faktör olarak bir sonraki bölümde açıklanacaktır.

3.1. Ekonomik Faktörler

Terörizmi etkileyen ekonomik faktörlere yönelik akademik birçok araştırma yapılmış en popüler ekonomik etkenlerden biri yoksulluk olarak karşımıza çıkmaktadır. İnsanlar belirli kaynak ve fırsatlardan mahrum kaldıklarında içlerinde dargınlık ve öfke oluşmaktadır. İnsanlar, bu oluşan öfke ve dargınlıkla beraber terör gibi radikal faaliyetlere katılarak yoksun buldukları kaynak ve fırsatları talep ettiklerini gösterme çabasına girerler ve bunu şiddet kullanarak gerçekleştirmeye çalışırlar. Bu hususta Moghaddam (2005, s.163) her yıl benzer haksızlıklara uğrayan insanların mağduriyetlerini gidermek için terör gibi radikal yollarda dâhil olmak üzere alternatif yollar da ilerlemek için motive olduğunu söylemiştir. Nitekim Tim Krieger ve Daniel Meierrieks'in 2016 yılında yapmış olduğu bir çalışmada yoksulluk ve gelir adaletsizliğinin doğrudan ya da dolaylı olarak terörü ortaya çıkardığı ortaya konulmuştur. Bu kapsamda bahsi geçen çalışmada gelir eşitsizliği ve yoksulluk ile terörün ortaya çıkışı arasında korelatif bir ilişki tespit edilmiştir (Krieger & Meierrieks, 2016).

Yoksulluğun terörü ortaya çıkarıcı etkisi düşünüldüğünde yoksulluğu ortaya çıkaran faktörlerin dolaylı olarak teröre neden olabileceği ya da katkı sağlayıcı bir faktörler olarak değerlendirilebileceği düşünülmektedir. Örneğin Berrebi ve Ostwald'a göre (2011) 2010 yılında Pakistan'da yaşanan durum kapsamında doğal afetlerin bir yandan toplum içerisinde gerginlik ve sıkıntı yarattığı diğer yandan ise yoksulluğu arttırarak teröre katkı sağladığı düşünülmektedir (Berrebi & Ostwald, 2011). Yoksulluğu ortaya çıkarabilecek ve terör dolaylı olarak etkileyebilecek başka bir faktör ise Choi ve Luo'ye (2013) göre ekonomik yaptırımlardır. Bir devletin diğerine uyguladığı ekonomik yaptırımlar uygulanan devletin ekonomisini olumsuz şekilde etkilemekte ve bu durumda ülke içinde değişen ekonomik yapı teröre dolaylı yoldan katkı sağlayabilmektedir. Öte yandan hükümetlerin başarısız olduğu iklim değişikliği, iklim krizi ve su krizi gibi kimi konularda oluşabilen kıtlık durumu ülke içerisindeki ekonomik yapıyı değiştirerek teröre destek sağlayabilmektedir (Ackerman, 2008, s. 74). Bu konuda Suriye'de 2011 yılında başlayan iç savaşın tetikleyicilerinden biri de bölgede yaşanan iklim ve su krizine bağlı yoksulluk olduğu iddia edilmektedir (Gleick, 2014; Voski, 2016). Sonuç olarak insanları fakirleştiren ve yoksulluğa sürükleyen birçok faktörün, insanların psikolojileri, yaşam tarzları, devletlerin politikaları ya da kararları ile birlikte terör eylemlerini ve terör gruplarını desteklediği söylenebilmektedir.

Öte yandan ekonomik anlamda küreselleşme teröre etki eden ve hızlandırıcı bir faktör olarak değerlendirilmektedir. Küreselleşme, terörün daha kolay organize olmasını, daha kolay finans kaynağı bulabilmesini ve taktik ve aktivitelerini daha ustaca hazırlamasına dolaylı olarak fırsat vermektedir (Gotchev, 2006, s. 103-104). Küreselleşme karşıtları tarafından belirtildiği üzere küreselleşme, yalnızca küresel kapitalizmin ve emperyalizmin bir kılıfı olarak görülmektedir. Küreselleşme dünya çapındaki eğilimleri tanımlamak ve açıklamak için ekonomik bir paradigma olarak sunulsa da belirli olayların etkileşimini yansıtan politik bir proje olarak yorumlanabilir. Bu perspektiften bakıldığında

küreselleşme emperyalizmin iktidar mücadelelerini akla getiren ve güçlülerin uluslararası hegemonyasını, bu nedenle bir dizi çatışmayı, oluşturma potansiyeline sahip yeni bir fenomen olarak tanımlanmaktadır. Bu kapsamda küreselleşme kapitalizmin bir uzantısı olarak görülmekte ve ulusların arasında eşitsizlikleri ve sosyal kutuplaşmayı arttırdığı öne sürülmektedir. Ekonomik eşitsizlikler genellikle politik karışıklıklara ve kimi grupları arzuladıkları amaçlara yönelik terörü bir metot olarak kullanmalarına sebep olabilmektedir (Gotchev, 2006, s. 104-105).

Küreselleşme, dünya çapında etnik, kültürel veya dini açıdan çeşitli gruplar arasında bir çatışma faktörü olarak sıklıkla dile getirilmektedir. Örneğin küreselleşmenin genellikle İslam ve Batı dünyası arasındaki çatışmaların arasındaki itici güç olduğuna inanılmaktadır (Veldhuis & Staun, 2009, s. 35). Benjamin Barber Batı değerlerini, ekonomisini ve alışkanlıklarını 'McWorld' olarak tanımlamış ve Doğu – daha çok İslam- dünyası ile McWorld'ün bir çatışma içinde olduğunu iddia etmiştir. Barber, kapitalizmin zaferinin insanların giyim alışkanlıklarından yemeklerinden zevklerine kadar oluşan farklılığı ortadan kaldırmayı amaçladığını ve bunu da küreselleşme ile yaptığını ancak Doğu'nun bu durumu dışladığını savunmuştur (Barber, 1996). Bu noktadan hareketle radikal İslamcılar, küreselleşme ile etkin olan Batılı modernizmi ve Batı alışkanlık ve değerlerini Batı'nın İslam dünyası üzerinde kontrol kazanma girişimi olarak algılamaktadırlar. Küreselleşme yalnızca Doğu'yu etkilediği değil aynı zamanda Müslümanların İslam'la ilişkisini değiştirdiği iddia edilmektedir. Böylelikle İslam dünyası ile Batı dünyası arasındaki sınırların giderek belirsizleştiği ileri sürülerek bu duruma karşın kendilerini yalnızca din etrafında örgütleyen ve radikalleşen yeni toplulukların ortaya çıktığı iddia edilmiştir (Veldhuis & Staun, 2009, s. 35).

Küreselleşme ile derinleşen Doğu ve Batı arasındaki gerek sosyo-politik gerekse ekonomik farklar neticesinde, terörü ortaya çıkaran etkenlerin fazlaca görüldüğü bölgelerde terörizm bir direniş ya da mücadele yöntemi olarak karşımıza çıkmaktadır. Öyle ki, gelir eşitsizliğinin yüksek olduğu kendilerini sömürülen olarak gören ülkelerde terörizm en önemli mücadele biçimi olarak benimsenmiştir (Kanat, 2014, s. 207).

3.2. Politik Faktörler

Terörü etkileyen ekonomik faktörlere ek olarak hükümet baskısı, insan hakları ihlalleri, mülksüzleştirme, aşığılama, sivil ve siyasi özgürlüklerin eksikliği gibi politik faktörlerin de terörü ortaya çıkartan sebepler olduğu, terörün kökenine değin alternatif bir kaynak oluşturmaktadır. Aynı doğrultuda 1985 yılında Birleşmiş Milletler Genel Kurulu kararı uyarınca, terörizmin altında yatan önemli sebeplerden birinin ırkçılık ve insan hakları ihlalleri olduğu tespit edilmiştir (Butler, 2015, s. 6-7).

Teröre kaynak olan politik faktörler içerisinde demokrasinin varlığı da hesaba katılmakta diğer bir değişle terör ve demokrasi arasında bir ilişki kurulmaktadır. Terör ve demokrasi arasındaki ilk korelatif bağ terörizmin ortaya çıkmasında özne ülkenin siyasal yapısının ne derecede etkili olduğu

sorusudur. Yapılan araştırmalar göstermektedir ki, terörizmin ortaya çıkışı ve yayılımı demokrasinin ve özgürlüğün olmayışı ile sistemik olarak ilişkilidir. İç terör eylemleri düşünüldüğünde, demokratik ya da totaliter rejimlerde yarı-otoriter rejimlere göre daha az terör olayının ve gurubunun oluşup ortaya çıktığı düşünülmekte, uluslararası terör düşünüldüğünde ise demokrasilerin ve yarı-demokratik idari yapıya sahip devletlerin, daima değilse bile genellikle, totaliter rejimlerden daha fazla teröre maruz kaldığı düşünülmektedir (Lia & Skjølberg, 2004, s. 32-39).

Buradan hareketle Schmid'e göre (1992, s.18) demokrasilerin teröre karşı dört zayıflığı bulunmaktadır. Bunlardan ilki, Avrupa örneğinde olduğu gibi bireylerin hareket özgürlüğünün demokratik devletlerde çok daha fazla olmasıdır. Gerek bireysel gerekse kitlesel hareketler demokratik ülkelere daha fazla olduğundan bu ülkelere teröre karşı görece daha savunmasız hale gelebilmektedir. Wilkinson'a göre de demokrasilerde hareket kolaylığı kapsamında ülke dışına çıkma ve ülke içinde seyahat özgürlüğü terörün aktifliğini artırıcı bir etkidir (Wilkinson, 1974, s. 109). Harekete özgürlüğü ile bağlantılı şekilde göçün de benzer şekilde teröre dolaylı olarak katkı sağlayabileceği düşünülmektedir. Gerek göç rotalarının teröristler için daha maliyetsiz olmasından gerekse varılan hedef ülkede ayrımcılığı ve kışkırtmayı bir diasporaya dahil olarak daha kolay kışkırtabilmesi açısından göç teröre bir kaynak olarak hizmet edebilmektedir (Helbling & Meierrieks, 2020, s. 4-5)

İkinci olarak Batı tipi demokrasilerde bireylerin gizlilik ve örgütlenme gibi özgürlükleri mevcuttur. Bireylerin kişisel hayatları ve fikirleri devlet kontrolü altında değildir. Vatandaşlar istedikleri kişisel bilgi, fikir ve düşüncelerini gizlilikle koruyabilir ya da istekleri dâhilinde beyan edebilmektedirler. Bu durum terör eylemi güdecek kişilere, otoriter rejimlerde düşünülemez, bir örgütlenme ve hareket özgürlüğü sağlamaktadır. Diğer bir deyişle demokrasinin sağladığı özgürlük demokrasiye karşı terör yoluyla yapılacak komplolara karşı yine demokrasiyi ve toplumu savunmasız bırakmaktadır (Schmid, 1992, s. 18-19). Schmid'e göre (1992, s.19) demokrasilerin üçüncü zayıflığı terör eylemleri için hedeflerin bolluğu hususundadır. Bu durum aynı zamanda bütün toplumu da hedefe açık hale getirmektedir. Kentleşme, kalabalık nüfuslar, toplum tarafından topluca tercih edilen mekânlar, alt yapılar, dini, idari, sportif, kültürel vb. özelliğe mensup yapılar bu açıdan toplumsal risk teşkil etmektedir. Öte yandan tüm bu binaların hareket özgürlüğünün yoğun olduğu bir yapı içerisinde sürekli olarak korunumu mümkün değildir. Schmid'e göre (1992, s.19) demokrasilerin dördüncü ve son zayıflığı ise demokrasilerin hukuk sistemlerinin getirdiği bir durumdur. Batı demokrasilerinde şüpheli suçlular suçlu olarak yargılanmadan önce, onları yargılayacak kanıtların bulunması gerekmektedir. Ancak terör örgüt ya da gruplarının tecrübeli ya da profesyonel olarak nitelendirilebilecek mensuplarını kanıt toplayarak yargılamak oldukça güçtür. Bu kişilerin yargılanamaması ve cezalandırılmaması diğer eylemleri de hem psikolojik açıdan hem de bu kişilerin katılımıyla teknik açıdan destekleyebilmektedir.

3.3. Sosyal Faktörler

Teröre etki eden ekonomik ve siyasi faktörlerin dışında, ancak birbirleriyle etkileşim halinde olan, sosyal faktörler de mevcuttur. Eğitim seviyesinin toplumsal anlamda düşük olması sosyolojik bir sorun yaratabileceğinden ve bu bireysel temelli sosyolojik sorunların, yönetenlerin yetersiz çözümleri ile birlikte ekonomik ve politik istikrarsızlık sonucunu doğurabilecek olmasından toplumun eğitim seviyesi dolaylı yoldan terörün oluşmasını, artmasını ya da azalmasını etkileyici bir faktör olabilmektedir (Gupta, 2005, s. 29).

Yapılan akademik çalışmalarda terörü ortaya çıkaran sosyal faktörlerden bir diğeri dini radikalleşme olarak karşımıza çıkmaktadır. Modern dönemde bilhassa 2001 sonrasında dini radikalleşme, uluslararası terörü besleyen en önemli faktörlerden biri haline gelmiştir. Dini terörizmi ya da din temelli terörizm, mutlak bir inanç ile motive olan politik şiddet olarak tanımlanabilmektedir. Diğer bir deyişle inancın zaferi için güç ve şiddet unsurlarının kullanıldığı bir terör şekli olarak ifade edilebilmektedir. Bu kapsamda radikalleşen dini bireylerin ya da grupların temelde dini ve siyasi saikler doğrultusunda olarak gerçekleştirdiği eylemler, eylemi gerçekleştiren kişiler için kutsal vazife olarak atfedilmektedir (Martin, 2021, s. 121).

3.4. Neo-oryantalizm

Oryantalizm ya da ‘Şarkiyatçılık’ kavramı tarihin birçok döneminde Doğu ve Batı arasındaki dilsel, kültürel, inançsal daha öz bir tabir ile toplumsal ve kültürel tüm farklılıkları ifade etmek için kullanılmıştır. Edward William Said 1978 yılında yayımladığı “Şarkiyatçılık” adlı eseri ile birlikte Doğu ve Batı arasındaki ilişkinin insan yapımı ve birbirini yansıtan ‘ben’ ve ‘öteki’ üzerinden konumlandırılmasına işaret etmektedir (Said, 2013, s. 347). Edward Said’in kavramsallaştırmasında oryantalizm, tarihsel, coğrafi ya da kültürel varlıklar insan yapımıdır ve insan algısının bir sonucudur. Said’in oryantalist bakışında iki coğrafi kültürel varlık olan Doğu-Batı birbirini destekleyerek ve birbirilerinden izler taşıyarak iki mihenk taşı biçiminde oryantalizmi oluşturmaktadır (Said, 2013, s. 14).

Said’e göre Batı, Doğu karşısında üstün bir yapıya sahip olarak görülmektedir. Batı, kendisini üstün, Doğu’yu alçak tanımlayarak kendi öz kimliğini yaratmış olmasına karşın aynı zamanda da Doğu’nun aslında sahip olmadığı ancak Batı’dan farklı olan kimliğini oluşturmuş ve hatta bunu kabul ettirmiştir. Barbar Doğu’ya medeniyeti ve uygarlığı aynı zamanda demokrasiyi ve ilericiyi getirecek olan –ve ötekileştirmeyi kurgulayan- Batı’nın kendisidir. Beyaz adamın sözde kutsal misyonuyla taşınan bu görüş ile oryantalizm, bir algılama biçimi ya da jeopolitik bilinç olarak sınırlı kalmayıp kendisini bir davranış ve tutum alışkanlığı haline getirmiş ve ortaya çıkardığı olgu genelde bir askeri kuvvet kullanımıyla oluşmuştur. Ayrıca bu şekilde Doğu’ya medeniyeti getirme misyonu da emperyalizme meşru bir zemin kazandırmıştır (Said, 2013, s. 215-216). Said Batı’nın kendisine yüklediği bu misyonunu ve Doğu’yu kendisinden daha aşağıda gören bakış ve davranış şeklinin

modern çağla birlikte gelmediğini aksine bu bakış açısının çok daha eski zamanlara dayandığını öne sürmüştür (Said, 1977, s. 181). Böylelikle Oryantalizm fikrinin Batı'nın kendi görüşlerinden meydana geldiği ve Batı'nın kendi batılı algısı ile bir Doğu anlayışı ortaya çıkartıp bu anlayışı doğuya sunduğu anlamı çıkartılabilir. Batı'nın çağdaş, rasyonel, ilerlemeci anlayışının yanı sıra, Doğu'nun barbar, Batı'nın aksine gerici, şiddet yanlısı ve gizemli olduğunu ileri süren bu jeopolitik bilinci içeren Oryantalizm, akılcı taraf olan Batı'nın cahil ve yozlaşmış Doğu'ya karşı kurduğu bir üstünlük ilişkisini tanımlamaktadır (Bilgenoğlu & Çiftçi, 2018, s. 46).

Tıpkı Said gibi Todorova da Avrupa'nın varlığını oluşturması ve kimliğini tanımlaması için bir ötekiye ihtiyaç duyduğunu ancak Said'den farklı olarak bu ötekinin Balkanlar üzerindeki örneklerinden faydalanarak açıklamıştır. Maria Todorova, Balkanları Tahayyül Etmek eserinde kıtasal bütünlüğü -Fransa, İspanya, Almanya ve İtalya gibi- Avrupa ülkeleriyle olmasına karşın balkan ülkelerinin barbar, cahil ve gerici gösterilip Ortadoğu'ya benzer bir ötekileştirilmeye maruz kalığını söylemektedir. Avrupa kimlik inşası kökenlerinden gelen Yunanlılar ya da Slavlar bu Helen kültürüne sahip oldukları halde bile ötekileşmeye maruz kalmışlardır. Yaratılan bu balkan kimliğinin akabinde ötekileşen grup kendini ötekileştirenin bir parçası yapmaya çalışmıştır. Balkan toplumları Batı'nın onlara biçtiği kimlikte olduğu gibi kendilerini dışlanmış, cahil ve geride kalmış gördüklerinden dayatılan ve kabul edinilen modernitenin bir parçası olma isteğini içlerinde taşımaktadırlar (Todorova, 2010).

Said'le aynı görüşü farklı coğrafya ve bölgeler özelinde savunanlar olsa dahi, eleştirenler de mevcuttur. Bernard Lewis Said'i Doğu kavramının sadece belirli bir coğrafyayla sınırlı kalamayacağını içinde birçok etnisitenin bulunduğunu, doğu denildiğinde Türklerin, Çinlilerin ya da Hinduların da göz ardı edilemeyeceğini söylemiştir (Bilgenoğlu & Çiftçi, 2018, s. 48). Benzer şekilde F. Halliday oryantalizm ile İslam'ı bağdaştırarak oryantalizmin temel dayanaklarından birini İslam olarak görmüştür. Bu noktadan hareketle yalnızca bir coğrafyaya bakılarak genellemelerin yapılamayacağını iddia etmiştir (Halliday, 2007, s. 87-92).

Oryantalizm 1980'lerden itibaren gelişerek temelde benzer yönlerini korusa da farklı bir retoriğe sahip olmuştur. 1979'da İran İslam Devrimi ile birlikte başlayan süreç; Filistin sorunun çözülmemesi, Arap-Afgan mücahitlerin görece başarılı direnişi, dünya çapında radikal İslamcı terör eylemlerini uyandıran Selman Rüştü olayı, 11 Eylül saldırısı ve Batı'nın tüm bunlara cevabı Batı-Doğu ekseninde oryantalizmi yeni bir kavramsallaştırma içerisine dâhil etmiştir. Nihayetinde 21.yy ile birlikte oryantalizm yerini konjonktür içerisinde güncellenmiş neo-oryantalizm kavramına bırakmıştır (Samiei, 2010, s. 1148). Neo-oryantalizmle birlikte kimi algı ve düşünsel farklılıklar⁴ ortaya çıkmış olsa

⁴ Oryantalizm ve neo-oryantalizm arasındaki farklılıklar Sadowski'ye göre neo-oryantalizm İran Devrimi sonrasında toplumları devletlerden daha güçlü görmesi olmuştur (Sadowski, 1993, s. 16). Öte yandan hem neo-oryantalizme hem de oryantalist görüşe benzer eleştiriler de yapılmış ve bölgesel hareketlerin yerel yönlerinin ihmal edildiği söylenmiştir. Neo-oryantalizm'de homojen bir radikal İslamcı terörizmi tasvir etmeye çalışıldığı ve El-Kaide, Hamas, Hizbullah gibi radikal İslamcı terör örgütlerinin iç dinamik ve amaçlarına bakılmaksızın eş

da bu çalışma nezdinde dikkat çekilmesi gereken husus Batı'nın Doğu'ya bakışını İslamofobik bir perspektife çekmiş olmasıdır. 11 Eylül saldırısından sonra Batı'nın Doğu'ya bakışı neo-muhafazakâr bir alanda şekillenmiş ve bu durum da İslamofobiya'yı neo-oryantalizmin merkezine koymuştur (Kerboua, 2016, s. 21-22). Bu kapsamda Kerboua'ya göre neo-oryantalizmin kaynağı ABD öncülüğündeki Batı dünyasının neo-muhafazakar yaklaşımı ve üretildiği paradigma ise medeniyetler çatışması perspektifinde teröre karşı savaş fikri olmuştur. Bahsedilen İslamofobi Batı'nın Doğu'ya karşı bir eleştirisinden ziyade suni bir şekilde tehdit olarak Batı tarafından yaratılmış analiz, korku ve kimliği içeren bir fenomen olarak anlaşılmaktadır. Bu kapsamda neo-oryantalizm, Doğu'nun ve İslam'ın doğru bir temsilini vermekten ziyade, onu yalnızca olumsuz boyutlar ve bileşenler olarak kabul etmiştir (Kerboua, 2016, s. 24).

Huntington'dan esinlenen Kerboua'ya göre, medeniyetler çatışması, 21. Yüzyılda ortaya çıkan terörle savaş paradigmasının yerini alabilmektedir. Kaldı ki terörle savaş da 19. ve 20. yüzyıllarda emperyal/sömürge paradigmasının sonrasında ise Soğuk Savaş paradigmasının yerini almıştır (Kerboua, 2016, s. 25). Huntington'a göre Soğuk Savaş sonrasında kurulan yenedünyada mücadele edecek taraflar medeniyetler ve mücadele kaynağı da geçmişteki gibi ideoloji ya da ekonomi değil kültür olacaktır. Ulus devletler bu minvalde önemi yitirmeyecektir ancak küresel seviyede mücadelenin asıl unsuru farklı medeniyetler mensup olan gruplar ya da milletler olacaktır (Huntington, 1993b, s. 22). Küreselleşme ile dünyanın daha küçük bir hal alması, insan ve topluluklar yani medeniyet unsurları arasındaki etkileşimin artması da medeniyetler arasındaki farklıların daha güçlü şekilde ortaya çıkmasını sağlamaktadır. Huntington'a göre medeniyetler arasındaki mücadele, tarafları birbirinden ayıran bu 'kültürel fay kırıklıkları' kapsamında ortaya çıkacaktır (Huntington, 1993b, s. 25). Medeniyetler arasındaki bu çatışma, kimliklerin etnik ve dini temeller çerçevesinde şekillenmesinden kaynaklanmaktadır. Huntington bu durumun devam etmesi halinde farklı kültürel yapılara sahip bireyler ya da toplulukların birbirilerine karşı 'biz' ve 'onlar' ilişkisinin var olduğunu göreceklere iddia etmektedir. Bu noktada bahsedilen medeniyet farklılıkları, Batı'nın kendisini üstün görerek bir 'biz' ve 'onlar' fenomeni üzerinden hakikat inşası ve bu hakikatin öteki olana dayatılması: örneğin Batı'da belli koşullar, süreçler ve istemler doğrultusunda oluşan liberalizm ve demokrasinin evrensel değerler olarak öne çıkartılması ya da ekonomik ve askeri üstünlüklerini sürdürmek amaçlı faaliyetlerde bulunması öteki olarak tasvir edilen medeniyetler tarafından aksi yönde karşılıklar gelmesine yol açmaktadır (Huntington, 1993b, s. 29). Huntington'un perspektifinden hareketle kültürler üzerinden oluşturulan neo-oryantalist ben ve öteki algısının Doğu tarafından kabul edilmeyişi Doğu'da kendisine yönelik kültürel ya da davranışsal bir tehdit olarak ortaya çıkabilmekte, bu durumda da radikal hareketler oluşmak ya da beslenmek için fırsat bulabilmektedir.

Ayrıca neo-oryantalizmin temelini oluşturan ve birçok paydada eşit görüşleri olan oryantlizmin en ünlü isimlerinden Edward Said ile Foucault arasında belirli ortak paradigmlar bulunmaktadır. Said söylem kavramının Foucaultçu kavramlara dayandığını ve bu görüşü kullandığını beyan etmiştir (Moosavinia, Racevskis & Sarokolaei, 2019, s. 183). Bu noktadan hareketle temelinde neo-oryantalizmi anlamak, aynı zamanda Batı ve Doğu arasındaki ilişkinin açıklanması ve teröre nasıl etki ettiğinin analiz edilmesi için Foucault'un fikirlerinin önemli olduğunu düşünmekteyiz.

Foucault özne ve nesne arasındaki ilişkinin anlaşılması için bir sorunsallaştırma⁵ yaratılması gerektiğini söylemektedir. Sorunsallaştırma ile özne ve nesne arasındaki, diğer bir deyişle ben ve öteki arasındaki ilişki yeniden incelenebilecek ve hakikate ulaşılabilir. Bu açıdan çıkış noktası olarak Platon'u gösteren Foucault, bireyin 'kendisiyle uğraşmasını' bir kavrayış noktası olarak çizmektedir Foucault'a göre unsurları kapsayan bu iki 'medeniyetin', Doğu ve Batı'nın izahı ve hakikati yine kendi içlerine bakıldığında anlaşılabilir (Foucault, 1993, s. 127). Foucault bu kapsamda özne, nesne ve hakikat arasındaki ilişki içerisinde, öznenin nasıl yaratıldığını ve tıpkı neo-oryantalizm/oryantalizmde olduğu gibi özneye dayatılmış bir hakikatin olup olmadığını ya da bu hakikatin özne tarafından kabul edilip edilmediğini kısacası yaratılan hakikatin özne üzerindeki yansımalarının sorunsallaştırma ile çözümlenmesi gerekliliğine vurgu yapmaktadır. Tarih boyunca oluşan iki tür hakikat olduğunu öne süren Foucault'a göre, bir yanda toplumların kültürlerini de oluşturan iç dinamiklerinden meydana gelen tarih boyunca süregelen ve kimi değişiklikler göstermiş bir hakikat anlayışı mevcuttur. Diğer yandan ise toplumlarda oluşan ve dışsal müdahaleler ya da algılar sonucunda yaratılan dışsal bir hakikat varlığı mevcut olabilmektedir (Foucault, 2005, s. 167). Neo-oryantalizm ve Foucault'un ilk kesiştiği nokta da burada ortaya çıkmaktadır. Neo-oryantalizmin etki alanı hakikatin dışsal anlamı ile ilişkilendirilebilmektedir. Neo-oryantalizmin terörün ortaya çıkmasında rol oynaması da bu noktadan anlaşılabilir. Hem dışsal bir algı inşası süreci ile hem de Batı mevcudiyetinde bulunan bütüncül kültürel özneler kümesi dâhilinde Doğu'ya küreselleşme ile dayatılan hakikat öbekleri Doğu tarafından yaşam tarzlarına, kültürlerine, sosyo-ekonomik durumlarına birer tehdit unsuru olarak algılanarak Doğu tarafından verilen bir reaksiyonla sonuçlanmaktadır. Bu reaksiyonun biçimini de tıpkı kendisine kaynaklık ettiği gibi küreselleşmenin kanalları ile kolaylaşmakta ve böylelikle terör bir karşıt hamle olarak ortaya çıkmaktadır.

Foucault'a göre iktidar bir ilişki ve eylem biçimidir. Bu kapsamda bir güç ilişkileri çokluğu olan iktidar; evrensel, kendiliğinde oluşan veya sahip olunabilen bir yapı değildir. İktidar başkalarının şimdiki ya da gelecekteki eylemleri üzerinde etkisi olan bir eylem biçimidir. Bu yönüyle iktidar ve iktidarın tahakkümü altında olan özne iktidarın meşruiyetini beraber sağlamaktadırlar (Foucault, 2014b, s. 20). Foucault'a göre egemen iktidarın temsil ettiği öldürme kabiliyetini yerini yönetme ve

⁵ Foucault'a göre sorunsallaştırma, önceden var olan bir nesnenin temsili ya da olmayan bir nesnenin söylem yoluyla yaratılması değildir. Sorunsallaştırma, herhangi bir şeyi doğru ya da yanlış aralığına koyan ve bir düşünce nesnesi olarak ortaya çıkaran gerek söylemsel gerek söylemsel olmayan tüm pratiklerdir (Foucault, Özne ve İktidar, 2014b, s. 86)

kontrol etmeye bırakmıştır. Bu değişim bireylerin ve toplumların ‘boyun eğmesini’ sağlayacak bir biyo-iktidar çağını ortaya çıkarmıştır (Foucault, 2007, s. 103). Bu dönüşümle modern iktidar da bireylerin kimliğini, karakterlerini, düşüncelerini ve daha da ileri olarak tüketim tarzlarını bile ürettiği söylemler ile değiştirebilecek ya da inşa edebilecek biyo-iktidar halini almıştır (Cakaş, 2018, s. 97). Foucault’a göre biyo-iktidar burjuva toplumunun icatlarından biridir. Aynı doğrultuda bedeninin üretim sürecine denetimli katılımını sağlayan ve nüfusun ekonomik süreçlere uygun olmasını gerektirdiği için kapitalizmin gelişmesinde de vazgeçilmez bir unsur olmuştur (Foucault, 2014b, s. 17). Bu noktadan hareketle Batı’nın Doğu üzerinde hakimiyet kuracak bir biyo iktidar çabasına girdiği söylenebilmektedir. Öyle ki kapitalizmin zaferi ve Batı değerlerinin Doğu’ya dayatılması ve Doğu’nun yaşam alışkanlıklarının, davranışlarının Batılı şekilde değiştirilmeye çalışması bu kurulan biyo iktidarı örneklemektedir. Buna karşılık Batı tarafından tarih boyunca bir öteki olarak algılanan ve özellikle 11 Eylül’den sonra ‘sözde’ kötücül hakikat olarak inşa edilen Doğu kültürü ve İslam kendisini muhafaza edebilmek ve öznenin yani kendi hakikatine erişebilmek saikleri doğrultusunda farklı araçları ortaya çıkarmıştır.

Foucault’a göre Batı mantığı birtakım bölünmelerle ortaya çıkmıştır. Bu bölünmeler Doğu-Batı, özne-nesne gibi birbirine karşıt olan şey ya da durumlarla ifade edilebilmektedir (Bayram, 2018, s. 222). Azmeh’e göre ise Batı bahsedilen bu bölünme durumunu oryantalist perspektiften almıştır. Bu durumun sebebi ise Azmeh’in belirttiği üzere Batı’nın yaratmış olduğu hakikati içeren oryantalist söylemin tezahürüdür. Azmeh’e göre oryantalist söylem İslam üzerine yaptığı yorumları bir dizi temsili figür, kelime dağarcığı ve çoğu zaman karşılaşan plastik görüntüler repertuarına dayandırmaktadır. Öte yandan Doğu, Batı’nın oluşturduğu hakikati de kabul etmiş ve hegemon görüşe teslim olmuştur (Azmeh, 1996, s. 179-182).

Neo-oryantalist davranış ve algıların bir iktidar ilişkisi kurarak Doğu’yu biçimlendirmesi, Foucault’un da kullandığı; hakikatin sorunsallaştırılmasına yol açan ve böylelikle öznenin, yeni ve kendine ait bir hakikat bulmasına sebep olan ‘parrhesia’ kavramını ortaya çıkarmaktadır. Parrhesia etimolojik olarak açık sözlülük ya da İngilizcedeki kullanımıyla “free speech” (özgür konuşma) anlamına gelse de Foucault bu kelimeye daha farklı anlamlar yüklemiştir. Foucault’a göre parrhesia “hakikati söylemek” anlamına gelmektedir. Ona göre, hakikati söyleyen kişi, söylediği şeyin doğru olduğunu bilmekte ve bu bilinç söylenenin doğru olmasından kaynaklanmaktadır. Hakikati bilen “parrhesia oyunu”na yönelmekte ve risk alarak hakikati paylaşmaktadır (Foucault, 2014a, s. 10-13). Burada hakikatin söylenmesi bilhassa çoğunluğun görüşünün aksi bir argümanı, ispat çabası gütmeyen eleştirel şekilde ele almaktan geçmektedir. Gıyaben bu azınlık ve çoğunluk arasındaki ilişki hakikati güçsüzdüden güçlüye, aşağıdan yukarıya doğru yöneltmektedir (Foucault, 2014a, s. 13-15). Diğer bir deyişle parrhesia öznenin yaratmış olduğu hakikati kabul etmeyerek, sorunsallaştırmanın akabinde nesnenin kendi varlığından çıkardığı ve doğru bildiği hakikati eleştirel şekilde söylemesinden geçmektedir. Doğu toplumları da yukarıda belirtildiği üzere alış veriş tarzlarından, gündelik

yaşamlarından düşünce sistemlerine kadar etki altında kaldıkları Batı'ya karşı bireysel ya da toplumsal anlamda hakikat söylemi geliştirmişlerdir. Bu hakikat söylemi Doğu kültür ve medeniyetinin temellerini oluşturan inanç ve kültür sistemlerinden kaynaklanmaktadır. Doğu ile özdeşleşmeyen ya da uyumlaşamayan Batı'nın tepeden inme sistemi Doğu'ya dayatması, Doğu'da bireysel, toplumsal ve kültürel güvenlik tehdidi olarak anlaşılabilir. Batı'nın bireylerde reaksiyonlar yaratmış ve bu da bölgede yaşayan ve benzer inanç-düşünce sistemini paylaşan grupların radikalleşmesinde etkili olmuştur. Bu noktada Batı'nın askeri, kültürel, ekonomik olarak yaratmış olduğu etkiler radikalleşebilmekte ve bu radikalleşme terörün kaynaklarından birini oluşturabilmektedir.

Terörü üç temel dalgaya ayıran Rapoport ve Shugart izlenecek olursa, ilk olarak, sömürgecilik karşıtı/etno-milliyetçi, ikinci olarak radikal sol, üçüncü olarak ise İslami terör dalgalarından bahsetmek mümkündür. Etno-milliyetçiler sömürgeciliğe karşı hareket etmişlerken, radikal sol gruplar kapitalizme ve İslami gruplar ise Batı kültürü karşıtı, kendi kültürlerinin öznesi olan İslami politikalar için mücadele etmektedirler. Üç grup farklı isimlendirilen amaçlara yönelik hareket etmişlerse de amaçları küreselleşme ile hegemon haline gelen kapitalizm ve Batı kültürüne karşı gelmek nezdinde ortaktır. Bu durum da tek sebep olmamakla birlikte, terörün küreselleşme ile iç içe geçmiş olan oryantalist görüşe karşı verilen bir cevap türü olduğunu göstermektedir (Neumayer & Plümper, 2009, s. 717).

Sonuç olarak Batı'nın Doğu'ya değin oryantalist bakışı 11 Eylül sonrasında daha farklı bir pencerede var olmaya devam etmiş ve içerisinde islamofobiyi de barındıran bir anlayışla yeni neo-oryantalist görüşü ortaya çıkarmıştır. Batı'nın bu anlayışla kurduğu ben-öteki ilişkisi, Batı'nın kendi değerlerini Doğu'ya da kabul ettirme arzusu içerisine dahil olmuştur. Böylelikle Doğu kendi kültüründeki hakikatlere karşı bu neo-oryantalist görüşü bir tehdit olarak algılayarak eylemlerinin terörize olmasında destekleyici bir etkene sahip olmuştur. 2001 yılından sonra, yıllık periyotlarda ve küresel anlamda, terör saldırılarının istikrarlı bir biçimde artması da bu durumu destekler niteliktedir (Fondapol, 2021, s. 30). Bu noktada Doğu kendi özüne karşı ki burada medeniyetin en önemli yapı taşı olarak din ve kültür ele alınmıştır, bir tehdit unsuru olarak Batı'yı görmektedir. Buradaki tehdit maddi bir varlıktan çok Doğu'nun yaşam tarzına, ne alacağına, ne giyeceğine, nasıl düşüneceğine ve neye inanacağına olan bir tehdit olgusudur. Huntington da bu durumda çatışmayı “kendi medeniyetlerinin farkındalığının meşruiyeti ve Batı'dan bağımsız olmayı sağlayan bir unsur” olarak görmüştür (Huntington, 1993a, s. 194). Bu çalışmanın iddiası bahsedilen ben ve öteki, Batı ve Doğu arasındaki neo-oryantalist perspektiften ortaya çıkan çatışmanın, kimi çevrelerce bir mücadele türü olarak görülen terörün oluşmasında katkı sahibi olduğudur.

4. SONUÇ

Terör yüzyıllardan beri gelen etkin bir mücadele biçimi olmasına karşın bilhassa 20. ve 21. Yüzyılda siyasi amaçları gerçekleştirmek üzere çok fazla kullanılan bir araç haline gelmiştir. Özellikle Doğu ve Batı arasındaki kültürel, ekonomik ve siyasi çatışma durumu bahsedilen dönemlerde terörün bir araç olarak kullanılmasına sahne olmuştur. Soğuk Savaş'ın bitmesi ve 11 Eylül olayları sonrasında terör çalışmaları hız kazanmıştır. Bu çalışma 21. yüzyılda ortaya çıkan ancak kökeninin çok daha eski zamanlara dayandığı neo-oryantalizmin terörün ortaya çıkmasında yahut gelişmesinde bir destekleyici bir faktör olup olmadığını incelemiştir.

Soğuk Savaş'ın bitmesi ile birlikte Batı tüm kürede zafer kazanmıştır. Bu doğrultuda kendi öznel değer yargıları, hayat görüşü, ekonomik ve politik duruşunu tüm dünyaya yaymak diğer bir deyişle kültür ihraç etmeye başlamıştır. Ancak bu durum Batı'nın süre gelen ben ve öteki algısı ile birleştirilmiştir. Batı'nın kendini üstün Doğu'yu hakir görme çabası ve ben kavramına bir kötü öteki arayışı 21. Yüzyılda da ortaya çıkmıştır. Ekonomik, sosyal yahut politik anlamda Batı sistemine uyum sağlayamayan kimi devletler böylelikle terörize edilmiş topluluklara kaynaklık sağlamıştır. Terörü ortaya çıkan ve üç başlık altında toplanabilecek bu faktörlerin yanı sıra Batı'nın Doğu'ya bakışı ve bu anlamda, Doğu'nun nasıl davranacağını, nasıl giyineceğini ve nasıl yaşayacağını belirlemeye çalışması Doğu tarafından kültürlerine bir tehdit olarak algılanmıştır.

Foucaultçu görüşe dayanarak Batı, Doğu hakkında kendini üstün gördüğü bir hakikat yaratmış ve kendisini de bu hakikat çerçevesinde tanımlamıştır. Terör bu noktada kendisini dolaylı olarak geliştirecek bir fırsat bulmaktadır. Öyle ki, Terörü ortaya çıkaran nedenler; ekonomik, politik ya da sosyal genel olarak ABD'nin küresel hegemonyası sonrasında artış göstermiş ve bu durum ABD'nin Batı kültür, kazanım ve değerlerini Doğu'ya empoze hatta dikte etmesi sonucunda ortaya çıkmaktadır. Bahsedilen kültür ve değer yapısının Batı'dan Doğu'ya doğru aktarımını kolaylaştıran ise küreselleşme süreci olarak karşımıza çıkmaktadır. Öte yandan bu çalışmanın araştırma sorusu çerçevesinde teröre kaynaklık eden ya da terörü destekleyen şey küreselleşme ile etkinliği artan Batı'nın Doğu'ya bakışının ve bu bakış açısıyla Doğu'yu değiştirme çabası yani neo-oryantalist perspektifidir. Doğu, kendisine dayatılan Batılı yaşayış ve davranış biçimini kendisine; inancına, adetlerine, kültürüne bir tehdit olarak gördüğü için terörü bir araç olarak kullanmakta ya da diğer bir deyişle terörü Batı'nın aksiyonuna karşı bir reaksiyon olarak araçsallaştırmaktadır. Huntington'un medeniyetler çatışması görüşü de tam bu noktada açıklayıcı bir rol oynamaktadır. Huntington'a göre medeniyetler arası çatışma kültür kaynaklıdır ve toplumlar küreselleşme ve medeniyetler yani kültürler arası etkileşime girdikçe biz ve onlar algısını daha fazla hissetmektedir. Bu kültürler arası etkileşimde Batı'nın kendini üstün görmesi, diğer bir deyişle neo-oryantalist perspektifden Doğu'yu inceleme ve değiştirme çabası Doğu'da tehdit ve güvenlik hissi temelli bir reaksiyon oluşturmaktadır.

Bu noktadan hareketle neo-oryantalizm terörün oluşum ve gelişimine kimi zaman radikal İslamcı terör örgütlerinin oluşumu gibi doğrudan kimi zamansa dolaylı olarak katkıda bulunmaktadır.

KAYNAKÇA

- Ackerman, J. T. (2008, Spring). Climate Change, National Security, and the Quadrennial Defense Review: Avoiding the Perfect Storm. *Strategic Studies Quarterly*, 2(1), 56-96.
- Aka, H. B., & Nişancı, E. (2015). Neo-Oryantalizm ve Orta Doğu'yu Anlamak. *Yalova Sosyal Bilimler Dergisi*, 5(9), 9-26.
- Azmeh, A. A. (1996). *Islams and Modernities* (Second Edition b.). London: Verso.
- Barber, B. (1996, Summer). Jihad vs. McWorld. *Harvard Journal of Law & Technology*, 9(2), 555-576.
- Bayram, A. K. (2018, Eylül). Foucault'nun Yöntemi: Hakikatin Söylemsel İnşasının Arkeolojisi ve Soykütüğü. *Marmara Üniversitesi Siyasal Bilimler Dergisi*, 6(2), 217-230.
- Berrebi, C., & Ostwald, J. (2011). Earthquakes, Hurricanes, and Terrorism: Do Natural Disasters Incite. *Public Choice*, 149(3/4), 383-403.
- Bilgenoğlu, A., & Çiftçi, S. E. (2018, Ekim). Bir Batılı Seyyahın Hatıralarında Oryantalizm'in İzlerini Sürmek: Edward William Lane'in Gözünden 19.Yüzyıl Mısır Toplumunu Ve Kültürü. *Tarih Okulu Dergisi*(XXXVI), 43-62.
- Butler, T. (2015, Summer). What Causes Terrorism? *McKendree University Online Journal of Undergraduate Research*, 25.
- Cakaş, C. Ö. (2018). Batı'nın Bir Hegemonya Kurma Aracı Olarak Oryantalist Bilgi Ve Söylem Üretim Sürecinin Analizi. *R&S - Research Studies Anatolia Journal*, 1(2), 95-112.
- Choi, S.-W., & Luo, S. (2013). Economic Sanctions, Poverty,. *International Interactions*, 39, 217-245.
- Fondapol. (2021). *Islamist Terrorist Attacks*. France: Fondation pour l'Innovation Politique.
- Foucault, M. (1993). *Ders Özetleri: 1970-1982* (2. baskı b.). (S. Hilav, Çev.) İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Foucault, M. (2005). *Büyük Kapatılma* (2. baskı b., Cilt Seçme Yazılar). (I. Ergüden, & F. Keskin, Çev.) İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

- Foucault, M. (2007). *Cinselliğin Tarihi* (2. baskı b.). (H. U. Tanrıöver, Çev.) İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Foucault, M. (2014a). *Doğruyu Söylemek* (4. basım b.). (K. Eksen, Çev.) İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Foucault, M. (2014b). *Özne ve İktidar* (4.Basım b., Cilt Seçme Yazılar). (I. Ergüden, & O. Akınhay, Çev.) İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Gleick, P. H. (2014, July). Water, Drought, Climate Change, and Conflict in Syria. *American Meteorological Society*, 6(3), 331-340.
- Gotchev, A. (2006). Terrorism and Globalization. L. Richardson içinde, *The Roots of Terrorism* (s. 103-107). New York: Routledge.
- Gupta, D. K. (2005). Exploring Roots Of Terrorism. T. Bjørge içinde, *Root Causes of Terrorism: Myths, reality and ways forward* (s. 16-33). London: Routledge.
- Halliday, F. (2007). "Oryantalizm" ve Eleştirmenleri. A. Yıldız içinde, *Oryantalizm: Tartışma Metinleri* (s. 78-107). Ankara: Doğu-Batı Yayınları.
- Helbling, M., & Meierrieks, D. (2020). Terrorism and Migration: An Overview. *British Journal of Political Science*, 52(2), 1-20.
- Huntington, S. P. (1993a, Nov-Dec). If Not Civilizations, What? Paradigms of the Post-Cold War World. *Foreign Affairs*, 72(5), 186-194.
- Huntington, S. P. (1993b, Summer). The Clash of Civilizations? *Foreign Affairs*, 72(3), 22-49.
- Kanat, S. (2014). Terörizmin Dünü Bugünü Yarını: Siyasal Gerçekçi Bir Değerlendirme. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 19(3), 195-210.
- Kerboua, S. (2016). From Orientalism to neo-Orientalism: Early and contemporary constructions of Islam and the Muslim world. *Intellectual Discourse*, 24(1), 7-34.
- Krieger, T., & Meierrieks, D. (2016, March). Does Income Inequality Lead to Terrorism? *CESIFO Working Paper*(Paper No. 5821), 2-35.
- Lia, B., & Skjøberg, K. (2004). *CAUSES OF TERRORISM: An Expanded and Updated Review of the Literature*. FORSVARETS FORSKNINGSINSTITUTT - FFI. Norwegian Defence Research Establishment .

- Martin, G. (2010). *Understanding Terrorism: Challenges, Perspectives and Issues* (Third Edition b.). London: SAGE.
- Martin, G. (2021). International Religious Terrorism. J. Haynes içinde, *Handbook on Religion and International Relations* (s. 115-127). Cheltenham, UK: Edward Elgar Publishing.
- Moghaddam, F. M. (2005). The Staircase to Terrorism. *American Psychologist*, 60(2), 161-169.
- Mohammad, A. Y. (2005). Roots of Terrorism in the Middle East: International Pressures and International Constraints. T. Bjørg içinde, *Root Causes Of Terrorism : Myths, Reality And Ways Forward* (s. 103-118). New York: Routledge.
- Moosavinia, S. R., Racevskis, K., & Sarokolaei, S. T. (2019). Edward Said and Michel Foucault: Representation of the Notion of Discourse in Colonial Discourse Theory. *Journal of Research in Applied Linguistics*, 10(2), 182-197.
- Neumayer, E., & Plümper, T. (2009, October). International Terrorism and the Clash of Civilizations. *British Journal of Political Science*, 39(4), 711-734.
- Richardson, L. (2006). *What Terrorists Want?* New York, US: Random House.
- Sadowski, Y. (1993, August). The New Orientalism and the Democracy Debate. *Middle East Report*(183), 11-21+40.
- Said, E. W. (1977, Spring). Orientalism. *The Georgia Review*, 31(1), 162-206.
- Said, E. W. (2013). *Şarkiyatçılık*. (B. Ülner, Çev.) İstanbul: Metis Yayınları.
- Samiei, M. (2010). Neo-Orientalism? The relationship between the West and Islam in our globalised world. *Third World Quarterly*, 31(7), 1145-1160.
- Schmid, A. P. (1992). Terrorism and democracy. *Terrorism and Political Violence*, 4(4), 14-25.
- Todorova, M. (2010). *Balkanları Tahayyül Etmek*. (D. Şendil, Çev.) İstanbul: İletişim Yayınları.
- Veldhuis, T., & Staun, J. (2009). *Islamist Radicalisation: A Root Cause Model*. Netherlands: Clingendael.
- Voski, A. (2016, Summer). The Role of Climate Change in Armed Conflicts across the. *Carleton Review of International Affairs*, 3, 120-141.

Wilkinson, P. (1974). *Political Terrorism*. London: Macmillan Education.